

Posudek dizertační práce Mgr. Šárky Zikánové:

Slovosled ve starší češtině (1500-1620): Postavení syntetického přísudku ve větě hlavní

Předložená dizertační práce se zabývá popisem jednoho gramatického jevu starší češtiny (vymezené autorkou jako období let 1500-1620), a to slovosledu, respektive slovosledného postavení přísudkového slovesa (jeho syntetického, jednoslovného tvaru) ve větě. Autorka si jako výchozí bod stanovuje Havránkovo tvrzení o většinovém koncovém postavení slovesa v humanistické češtině a ověřuje je na bohatém materiálu (k metodě jejího zkoumání viz dále). Zcela oprávněně vidí případnou platnost Havránkova tvrzení jako podklad pro obecnější typologické tvrzení, že totiž se v průběhu několika posledních století proměnil slovosledný typ češtiny z typu SOV na SVO, neboť v současné češtině se přísudkové sloveso umísťuje převážně vzhledem k aktuálnímu členění věty (tedy v podstatě doprostřed věty, srov. Firbasův pojem tranzitu neboli přechodu). Po velmi pečlivém a materiálem bohatě podloženém zkoumání slovosledu s přihlédnutím k aktuálnímu členění věty (ale i se srovnáním bez tohoto přihlédnutí, viz str. 85 i jinde) dochází autorka k závěru, že postavení slovesa ve starší češtině není gramatikalizováno a že umístění přísudkového slovesa není většinově koncové, ba právě naopak, stojí většinou na začátku nebo uprostřed věty. Postavení přísudkového slovesa na konci je (na rozdíl od současné češtiny) dáno tzv. přechodovým charakterem slovesa, totiž jeho příslušností k ohnisku věty, ale nikoli jako nejdynamičtějšího člena (tedy vlastního) ohniska. Případy koncového postavení slovesa pak podrobně rozebírá podle žánrů, období, děl a specifických konstrukcí.

Jak ukazuje výše shrnutý cíl práce a její výsledek, autorka si stanovila velmi náročný úkol a ten beze zbytku splnila. Je přitom pozoruhodné, s jakou systematičností postupuje: vychází z hypotézy v dosavadní literatuře naznačené uznávanými autoritami, vidí tuto hypotézu v širších souvislostech, inspiruje se novějšími přístupy ke sledování slovosledné problematiky, které rovněž nepřebírá nekriticky, ale zvažuje je i obohacuje, nesmírně zasvěceně (na mladou badatelku s lingvistickým vzděláním až obdivuhodně), s hlubokým vhladem a přitom s oprávněně věcnou střízlivostí účelně využívá nejmodernějších metod lingvistického zkoumání (matematické statistiky) a své výsledky přehledně a srozumitelně formuluje. Přitom se opírá o bohatý empirický materiál, ale opět s promyšleným využitím moderních prostředků (např. její práce s textovými databázemi je příkladná).

Jako příklad autorčina přemýšlivého přístupu uvádím její důsledně vědecké zacházení s hypotézami v empirické vědě a jeho novátorské uplatnění (pozn. 54, str. 78 a stránky následující): v empirické vědě nelze hypotézu potvrdit, ale jen vyvrátit, autorka se ovšem nespokojí s konstatováním, že daná hypotéza byla vyvrácena, ale pokouší se ověřit i opak původně stanovené hypotézy a dojít tak k bohatší informaci o zkoumaném jevu. Stejně tak je třeba vysoce ocenit výborně stanovená operativní kritéria (str. 51) a soustavnou práci s nimi. Mezi výrazné klady autorčiny pracovní metody patří bezesporu to, že se nespokojuje se zjištěnými statistickými údaji, ale soustavně je interpretuje, což rovněž nebývá při použití těchto metod obvyklé, ale z hlediska jejich vypovídací hodnoty je nutné.

Moje připomínky jsou naprosto okrajové a uvádím je jen proto, že se od recenzenta očekávají. Ze specifikace pojmu „přechod“ je zřejmé, že jde o sloveso, které se z hlediska aktuálního členění nevyskytuje v tématu věty; ovšem při rozboru tzv. korespondenčních formulí se nabízí otázka, zda v těchto případech nejde o sloveso kontextově zapojené, tematické (str. 105-108). Při užití pojmů objektivní a subjektivní pořad bych očekávala i v textu odkaz na práce

Mathesiovy. Na str. 36 při charakteristice kontextové zapojenosti ve vztahu k členění věty na základ a ohnisko by bylo přesnější říci, že „výrazy k.z. *prototypicky* tvoří základ věty, výrazy k.n. *prototypicky* představují její ohnisko“ (bez přesnějšího vymezení slovem *prototypicky* to platí jen o členech přímo závislých na slovese).

K nesporným kladům práce je třeba přiřadit i formální prezentaci výsledků. Autorka důsledně využívá přehledných tabulek (opět je třeba zdůraznit dokonalé zvládnutí počítačových prostředků), vyrovnává se i s námitkami proti uplatnění statistické metody v souvislosti s aktuálním členěním (str. 87, pozn. 81 o Cuřínově stati) a autorčino jazykové vyjadřování je uměřené, vystihující a zároveň čtivé.

Jsem přesvědčena, že svou úrovní předložená disertace značně převyšuje i výborné disertační práce společensko-vědních oborů (a pokud má zkušenost sahá, nejen těch); jistě by byla velmi vhodným podkladem pro řízení habilitační. V každém případě velmi doporučuji publikaci práce v tisku, neboť může jednat sloužit jako vzor pro ostatní uchazeče o titul PhD, ale především dosahuje takových výsledků a takovým způsobem, že by bylo více než vhodné na ně dalšími pracemi navázat.

Předloženou práci s velkou radostí doporučuji jako podklad pro udělení titulu PhD.

V Praze, 30. 7. 2006

Prof. PhDr. Eva Hajičová, DrSc
Ústav formální a aplikované lingvistiky
Karlova univerzita v Praze,
Matematicko-fyzikální fakulta

Malostranské nám. 25
118 00 Praha 1